

Gävleborgs Fäbodförening

Jordbruksverket
551 82 JÖNKÖPING

c/o Hälsinglands museum
Storgatan 31
S- 824 30 HUDIKSVALL

Synpunkter på miljöstöd för skogsbete, fäbodbete mm

Med reservation för någon referens till äldre underlag. Principresonemangen är dock viktigast.

Gävleborgs fäbodförening, GFF, lämnar följande synpunkter och begär att Jordbruksverket svarar på om verket accepterar resonemangen och kommer att arbeta för att de ska tillgodoses. Om verket har uppfattningar som avviker från föreningens önskas besked om på vilka områden dessa skiljer sig och vilka motiv som ligger till grund för detta. Ifall skiljaktigheter i uppfattningarna skulle finnas vill föreningen öppna en dialog som undanröjer eventuella missförstånd och tydliggör bestående åsiktsskillnader.

En bakgrund finns i GFF yttrande över SJV:s föreskrifter om direktstöd (Dnr 19-2967/06) där GFF erinrade om vissa oklarheter. Föreningen försökte inleda ett allmänt resonemang med SJV redan när föreskrifter för 2004 var aktuella och därefter även 2005. Eftersom detta inte hade lett till något konkret varskodde GFF om att frågan skulle tas upp som ett särskilt ärende där främst definitionerna av betesmark och skogsmark skulle ställas i centrum.

Genom skogsbete och fäbodbete hävdas idag Sveriges mest hotade betesekosystem. Miljöstöden ska bidra till att uppfylla av riksdagen beslutade miljökvalitetsmål, främst målet *Ett rikt odlingslandskap*. Grunduppfattningen bör vara att äldre förutsättningar för traditionella sambeten i skog måste få gälla fullt ut även i moderna regelverk. Skogsbete har så stor betydelse att alla åtgärder som försvårar en kvantitativ ökning och kvalitativ förbättring måste undvikas. Här behövs en översyn av reglerna och en av utgångspunkterna bör bland annat vara ifall bete sker fritt eller inom hägn.

Fäbodbete har definierats som: bete vid av länsstyrelsen godkända fäboddar.

Skogsbete har definierats som: bete inom ett område som huvudsakligen består av skogsbetesmark med ett till övervägande del spontant uppkommet trädbestånd. Trädbeståndet ska ha inslag av gamla träd eller på annat sätt visa på att en lång kontinuitet råder i trädskiktet. Området ska sakna påtagliga indikationer på storskaliga kontinuitetsbrott som t.ex. trakthygge eller på att marken använts som inäga. Områdets markvegetation ska vara betespräglad och innehålla växtarter eller ha en vegetationsstruktur som visar på en långvarig beteshävd.

Betesmark har definierats som: jordbruksskifte som inte är lämpligt att plöja och som används till bete, samt är bevuxet med gräs, örter eller ris som är dugligt som foder. Begreppet betesmark omfattar även alvarbete och den del av fäbodbetena som inte är skog. Skogsmark får inte räknas som betesmark. Dock får som betesmark räknas mark som av länsstyrelsen fastställts som skogsbete och som ingår i ett åtagande enligt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2002:95) om ersättning för miljövänligt jordbruk.

GFF vill ha samsyn mellan jordbrukets och skogsbrukets centrala företrädare vid tolkningen av begreppet "betesmark", och då särskilt för att reda ut vad som menas med, "och den del av fäbodbetena som inte är skog".

Detta är en förutsättning för ett bra miljömålsarbete på detta område. Här har det traditionellt alltid varit *både bete och skog; såväl "mulbete som yxbörd"*!

Det är ju fråga om en "fri mulbetesrätt" som enligt SOU 2003:116 "Betesrätt vid fäbodbruk mm" bygger på både urgammal sed och modernare lagregler och som med bakgrund i traditionen tolereras därför att ägarna får all avkastning av "yxbörden". Att observera är att den fria mulbetesrätten också är kollektiv.

GFF har uppfattat att Jordbruksverkets skäl för att ha två definitioner på skogsbete är att fäbodbetet sker i miljöer där kopplingen till en lokal befolkning med traditionellt livssätt är så direkt bundet till Konventionens om biologisk mångfald och dess artiklar 8 och 10 att det därför är motiverat att skilja kraven beträffande fäbodbete från dem som gäller annat skogsbete där mer renodlade biologiska motiv ska motivera ersättningen. Ersättningsnivåerna är acceptabla.

- Fundamentalt är dock att vederlagen för båda kategorierna enbart är betesersättningar. Ur biologisk synvinkel är bebyggelsen ovidkommande.

Definitionen av *fäbodbete* som "bete vid av länsstyrelsen godkända fäboddar" är inte bra. En bra definition ska ange de kriterier som är grunden för länsstyrelsens godkännande. Dessa kriterier ska i detta fall ha sin grund i Konventionen om biologisk mångfald. Förnyade och nya fäboddar liksom andra utgångspunkter för betet bör därför accepteras.

GFF vill fästa uppmärksamheten på att fritt skogsbete förekommer också i andra traditionella jordbruksmiljöer där artiklarna 8 och 10 är tillämpliga och där skogsbetet skäligen borde ersättas enligt samma principer som tillämpas för fäbodbete. Som exempel kan nämnas fjällnära jordbruk, finnboställen och annat s.k. skogsjordbruk.

Bruket av sommarladugårdar bör särskilt uppmärksammas liksom att detta av oerfarna personer många gånger kan vara svårt att skilja från bruket av bodland eller hemfäboddar. En genomgripande översyn som långsiktigt kan utveckla skogsbeteskulturen är angelägen.

Även definitionen av *skogsbete* behöver ses över. Kravet att betesskogen ska ha inslag av gamla träd eller på annat sätt visa på att en lång kontinuitet råder i trädsiktet är inte sakligt motiverat. Inte heller är kravet rimligt att den ska sakna indikationer på kontinuitetsbrott som t.ex. kalhyggen. Olika skötselformer kan vara led i en kontinuitet.

Den långa tid som skogen använts för bete speglas inte alltid av trädens ålder. Betesskogen har kontinuerligt förnygrats genom hyggen, gallring och röjning vilket gjort att betesytor och tätare partier bytt plats. Till bondeårets fasta sysslor hörde en gång att, genom det som på en del platser kallades "mulbetesrensning", förbättra fodertillgången. Begreppet "rensning" har i skogsvårdsterminologin fått den överförda innebörden att göra en yta helt kal.

För att beviljas utbetalning av miljöersättning måste en jordbrukare respektera god jordbrukarsed. Detta innebär att jordbrukaren, i sin jordbruksverksamhet under stödperioden ska respektera bestämmelserna om lagringskapacitet för gödsel, begränsning av antalet djur i ett jordbruk, spridning av gödsel, kunskapskrav för kemiska bekämpningsmedel m.m. Den som ansöker om utbetalning av miljöersättning ska på ansökningsblanketten intyga att god jordbrukarsed respekteras. Överträdelse ska leda till avdrag på utbetalning av miljöersättning.

Om det finns särskilda skäl kan Jordbruksverket medge undantag från bestämmelserna.

Här bör göras en översyn med syfte att tillgodose övriga miljöhänsyn rörande byggnadsbestånd och hävd, främst sådana kulturhistoriska hänsyn som är kopplade till de krav Konventionen om biologisk mångfald ställer på bevarande, även bevarande in situ, med bruk av traditioner och sedvanor enligt artiklarna 8 och 10. I samband med detta bör även de eventuella fördelarna med enbart ett skogsbetesstöd som grund för olika tilläggsersättningar ses över.

Bestämmelsen om att en brukare endast får ha ett åtagande inom en och samma form av ersättning är oklar. Grundersättning lämnas för åtgärder som bevarar och förstärker hävdberoende natur- och kulturmiljövärden i betesmarker, slåtterängar, fäbodbeten, skogsbeten o.s.v. Åtgärderna ska utföras på samma mark under hela stödperioden.

GFF frågar om detta innebär att exempelvis en fäbodbrukare med flerfäbodsystem inte kan ha åtagande om fäbodbete och ersättning för detta på båda fäbodarna. Det extra arbete som ligger i tillämpningen av systemet ger ju skäl för extra ersättning och verksamheten ökar ju dessutom möjligheten att uppfylla de av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålen.

För fäbodbeten bör inget hindra att länsstyrelsen när den fastställer vad som ska omfattas av ett åtagande, med hänsyn till antal djur, djurslag, fäbodarnas läge och andra uppgifter, också anger vilken fäbod eller vilka fäboddar som ingår i jordbrukarens åtagande. Vid system där flera fäboddar ingår bör ersättningen rimligen öka, i likhet med när bete nära brukningscentrum i hembyn sker inom flera hagar än en. I regioner där regimer med betesträda varit tradition bör givetvis även detta bruk uppmärksammas samt uppmuntras och premieras.

Betesperioder vid fäbodbete bör bestämmas både av gammal tradition och av dagens verkliga förutsättningar i varje enskilt fall.

Om det finns behov av särskild natur- eller kulturmiljöanpassad skötsel kan tilläggsersättning utöver grundersättning lämnas för skötsel av vissa avgränsade betesmarker och slåtterängar med höga biologiska eller kulturhistoriska värden. Skötselvillkor ska framgå av en av länsstyrelsen fastställd åtgärdsplan. Sådan ersättning utgår emellertid inte för fäbod- eller skogsbete.

GFF vill ha en djuplodande dialog där möjligheter och former för tilläggsersättning vid fäbodbete grundligt gås igenom och sedan avgörs. Grunden ska vara Konventionen om biologisk mångfald, vilken lett till beslutet om våra miljö kvalitetsmål och inställningen att stöden för miljövänligt jordbruk är avgörande för att jordbruket ska kunna bidra till att målen kan nås.

Det som motiverar komplement till betesersättningen är t.ex. insatser som stärker ett traditionellt fäbodbruk där gamla seder och bruk kan tillämpas (jfr Konventionens artikel 8j).

- Det kan gälla mjölkhantering med produktion av förrådsmat som smör, ost och mese.
- Det kan gälla sedvanligt underhåll av källor och andra vattentäkter för såväl hushåll som för kylning av livsmedel.
- Det kan gälla upprätthållande av samma djurantal och djurslag som äldre belägg anger.
- Det kan gälla betesintensitet och betesperiodens längd.
- Det kan gälla vallning av fäboddjur enligt gammal gässelordning.
- Det kan gälla in situ-bevarande av det gamla fäbodbrukets lantraser.
- Det kan gälla mulbetesrensning av betesskogar på sedvanligt sätt.

- Det kan gälla traditionell foderhantering.
- Det kan gälla traditionell gödselhantering.
- Det kan gälla upprätthållande av flerbodbruk och buföringstraditioner.
- Det kan gälla traditionellt underhåll av centrala vallmiljöer och de olika byggnader och anordningar som hör till dessa.
- Det kan gälla merkostnader för miljö- och djurtillsynsavgifter.
- Det kan gälla andra åtgärder.

Nivån på tilläggsersättningar kan överenskommas genom avtal med brukare enligt modell från tidigare NOLA-verksamhet.

GFF är mån om att frågorna tas upp med föreningen och andra företrädare för fäbodbruk och småbrukare för diskussion innan beslut om miljöstödens utformning och nivåer läggs fast. Alternativet är att formuleringen av beslutet utformas så att det är möjligt att omsorgsfullt behandla motiv, förutsättningar och nivåer för tilläggsersättning när ramarna satts för beslutet.

GFF vill på lämpligt sätt medverka till att brukarna långsiktigt får bidra med sin kunskap i detta arbete så som Konventionen om biologisk mångfald förutsätter.

GÄVLEBORGS FÄBODFÖRENING

Carl Höglund

Kelvin Ekeland

Kopia till: Miljödepartementet, Peter Westman, Jordbruksdepartementet, Ingrid Svedinger, Centrum för biologisk mångfald, Håkan Tunón, Skogsstyrelsen, Mårten Aronsson, Naturvårdsverket, Lars Berg, Riksantikvarieämbetet, Leif Gren, Sveriges hembygdsförbund, Anna Westman, Länsstyrelsen Gävleborg, Värmlands säterbrukarförening, Grensløs seter / Fäbodriket